

дай учурда акча которуу акча жөнөтүүчүнүн банк эсебинен акча которуу жана акча алуучунун эсебине которуу жолу менен жүргүзүлөт. Төлөм картты менен акча каражатын которуу үчүн баарынан мурда акча жөнөтүүчүдө да, акча алуучуда да банктык төлөм карт же банктык эсеп болушу зарыл. Бүгүнкү күндө Кыргыз Республикасында төмөндөгүдөй түрдөгү карталар банктарда тейленет: улуттук төлөм системасында – Элкарт, эл аралык төлөм системасында – Visa International, Master Card International, China Union Pay, Золотая Корона.

Жеке адамдарга банк эсеби жок болгон учурда банк акча которуу операциясын улуттук валюта же чет өлкөлүк валюта

на ушуга байланыштуу Улуттук банк акча которуу системасы рыногундагы кырдаалга мониторинг жүргүзөт. Керек болсо акча которуу системасындагы талаптарды кайрадан карап чыгат. 2014-жылдын июль айында Улуттук банк ички рыноктогу тобокелчиликти азайтуу максатында “Кыргыз Республикасындагы акча каражаттарындагы которуу системалары боюнча акча которууну жүзөгө ашыруу Эрежелерине” (Эреже) өзгөртүүлөрдү киргизди. Эреженин жаңы редакциясына ылайык төлөм системаларынын бардык операторлору Улуттук банктын каттоосунан өтүүгө тийиш жана жок эле дегенде төмөндөгүдөй шарттардын бирөөсүн аткарууну камсыз кылуусу керек:

дөгүлөр: 1) “Money Stream”, 2) “Береке”, 3) “Кыргыз Трансфер”, 4) “Capital transfer”, 5) “Аргымак”, 6) “Бакай трансфер”, 7) “Беркут”, 8) “Эко Перевод”, 9) “Ылдам”, 10) “Тансит”, 11) “Ысык-Куль Трансфер”, 12) “Салам”, 13) “Аманат”, 14) “Азия Экспресс”, 15) “Шумкар”.

Улуттук банктын каттоодон өткөн жана күтүүсүз жагдайлар пайда болгон учурда финансылык милдеттемелердин кепилдигин камсыз кылуу боюнча “Кыргыз Республикасында акча каражаттары системалары боюнча акча которууларды жүзөгө ашыруу эрежесинин “талаптарын аткарган КР аймагындагы көрүнүктүү жана белгилүү эл аралык акча которуу

КР Улуттук банкынын Төлөм системасынын методологиясы жана саясаты бөлүмүнүн башчысы Мээрим АКУЛУЕВА:

“АКЧА КТОРУУ ОПЕРАЦИЯЛАРЫ ЖЫЛДАН ЖЫЛГА КӨБӨЙҮҮДӨ”

- Мээрим Шабыновна, адегенде банктар аркылуу акча которуу операцияларын жүргүзүүнүн маанисине токтосок...

- Акча которуулар рыногу биздин өлкөнүн экономикасында маанилүү роль ойнойт. Ошондуктан, Улуттук банк жөнгө салуучу катары анын туруктуу өнүгүүсү үчүн чоң маани берет. Акча которуу – бул жеке адамдардан кабыл алынган акчаларды юридикалык жактардын, жеке адамдардын, ошондой эле ишкерлердин дарегине акча которуу боюнча эсептик операцияларды жүргүзүү. “Кыргыз Республикасынын төлөм системасы жөнүндөгү” мыйзамга ылайык, акча которууларды Кыргыз Республикасынын жеке адамдары жана юридикалык жактар тарабынан улуттук же чет өлкөлүк валютада Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы лицензиялаган жана жөнгө салып турган банктар, ошондой эле почта бөлүмдөрү жүргүзүшөт. Коммерциялык банктар, алардын филиалдары жана кассалар акча которууну банктык эсеп ачуу жолу жана акча которуунун адистештирилген системаларын (жергиликтүү жана эл аралык системаларды) пайдалануу менен банктык эсеп ачпай туруп, жүзөгө ашырат.

- Банк эсептеринин иштөө тартиптери жана алардын артыкчылыктары кандай?

- Банктык эсепти ачуу менен акча которуу банктык акча которуу болуп эсептелет. Бул кардар же жеке адам тарабынан банк эсебин ачып, ага акча каражатын жайгаштыруу дегенди түшүндүрөт. Андан ары мына ушул эсептен кардардын төлөм тапшырмасынын негизинде банк көрсөтүлгөн реквизиттер боюнча акча чегерүүнү жүзөгө ашырат. Банктын ачылган эсептен акчаны которуу товар үчүн (ишке, кызмат көрсөтүүгө) төлөм жүргүзгөн юридикалык жактарга же ишкерлерге, ошондой эле жеке адамдарга да ыңгайлуу. Эсепти ачуу менен банктык акча которуу адатта үзгүлтүксүз төлөмдөрдү жана ири акча каражаттарын төлөөдө жүргүзүлөт, ал акча которууну гана эмес, чарба жүргүзүүчү субъектилердин ортосунда төлөмдөрдү жана эсептешүүлөрдү жүзөгө ашырат. Мындай акча которуу бир жолу эсеп ачып алуу менен кардарга акча которуунун ар кандай түрүн тез арада жүргүзүүгө мүмкүнчүлүк берет.

- Азыркы учурда акча ко-

торуунун ыңгайлуу жолдорү көбөйүүдө. Банк прогрессинин кандай жетишкендиктери көп пайдаланылууда?

- Бүгүнкү күндө коммерциялык банктардын көпчүлүгү интернет-банкинг, банк-кардар сыяктуу кызмат көрсөтүүлөрдү колдонуп жатышат. Кызмат көрсөтүүнүн мындай түрүн интернет тармагы аркылуу банктын кеңсесине барбастан эле каалаган жерде пайдаланууга болот. Интернет-банкингдин кызматын реалдуу убакыт режиминде төмөндөгүлөрдү аткарууга болот:

- Ар кандай контрагенттин дарегине, мейли ал интернет-банкингге туташтырылган же туташтырылбаган болсо да, төлөмдү кабыл алат жана төлөмдү жөнөтөт;
- Банк эсептериндеги акча каражаттарынын калдыгын жана алардын жүгүртүлүшүн көзөмөлдөй алат;
- Акча каражаттарын конвертациялоону, банктын курсу боюнча чет өлкөлүк валютаны сатып алууну, сатууну жүргүзөт;
- Коммуналдык кызматтарды, уюлдук байланыштын жана интернет-провайдерлердин, камсыздоо компаниялардын кызматтарына жана башка кызматтарга акы төлөөнү ишке ашырат;
- Эсептер боюнча көчүрмө берет;
- Акча каражаттарынын жүгүртүлүшүнүн эсебин алат;
- Кардардын архивинде төлөм тапшырмасын түзөт жана сактайт;

Интернет-банкинг аркылуу акча каражатын которуу кызматы үчүн банкта түзүлгөн тарифке ылайык комиссиялык акы алынат.

- Бүгүнкү күнү жарандар банк карттарын кеңири колдоно башташты. Акча которууда анын мааниси кандай?

- Эсеп ачуу менен акча каражаттарын которуунун бир варианты банк карттарын пайдалануу менен акча которуу болуп эсептелинет. Кызмат көрсөтүүнүн мындай түрү карт ээсине акча каражатын которууга мүмкүндүк берет. Мын-

түрүндөгү алардын накталай акчаларын акча которуу системасы аркылуу Кыргыз Республикасынын аймагында жана чет жактардагы акча алуучуларга которуу менен жүзөгө ашырылат. Юридикалык жактарга жана ишкерлерге банк эсебисиз бири-бирине акча которууга тыюу салынат.

Акча которуу системаларынын ишинин негизги принциби – кардардын акча каражатын дүйнөнүн кайсы гана жерине болбосун жөнөтө алат. Ал үчүн албетте, акча алуучу жак менен акча жөнөтүүчү жактын акча которуу системалары окшош болуусу зарыл.

- Акча которуу системасынын үзгүлтүксүз иштөөсү үчүн кандай иштер аткарылууда?

- Азыркы учурда кардарларды ар түрдүү акча которуу системаларынын пункттары финансылык-кредиттик уюмдарда гана эмес, тийиштүү келишимдери түзүлгөн чекене агенттерде да ачылган. Акча которуу системалары боюнча жөнөтүлгөн акча каражаттары тоскоолдуксуз жана толук көлөмдө акча жөнөтүүчүдөн акча алуучуга түшүшү керек. Акча которуу системасындагы үзгүлтүккө учуроо (сбой) же алдамчылык операцияларынын натыйжасы менен Кыргыз Республикасындагы коммерциялык банктар кайсы бир деңгээлде финансылык зыянга учурайт жана ал өлкөдөгү финансылык туруктуулукка да терс таасирин тийгизет. Мы-

Биринчиден, банк катышуучуна же бөтөн банктардагы банк катышуучу көрсөткөн корреспонденттик эсептерде бардык жүргүзүлгөн операциялар (бир ай, квартал, же бир жыл) боюнча орточо бир күндүк жүгүртүүнү жапкан көлөмдө милдеттүү камсыздандыруу депозитин жайгаштыруусу.

Экинчиден, эл аралык рейтингдик агенттиктер тарабынан ыйгарылган инвестициялык деңгээлдеги эл аралык кредиттик рейтингти бар банктардын кепилдигин берүү.

Үчүнчүдөн, өздөрүнүн акча которуу системалары аркылуу жүргүзүлгөн акча которууларды камсыздандыруу менен камсыз кылуу.

- Акча которуу системасынын түрлөрүнө токтолуп кетсеңиз?

- Бүгүнкү күндө жергиликтүү жана эл аралык акча которуу системаларынын түрлөрү бир топ эле көп. Алардын негизги милдети – жеке адамдардын ортосунда тез жана ыңгайлуу акча которууну жүргүзүү.

Акча которуунун жергиликтүү (локалдык) системалары төмөн-

системалары төмөндөгүлөр:

1) “Анелик”, 2) “Faster”, 3) “БЕСТ”, 4) “CONTACT”, 5) “Caspian Money Transfer”, 6) “BLIZKO”, 7) “FS”, 8) “INTER Express”, 9) “Лидер”, 10) “Юнистрим”, 11) “MoneyGram”, 12) “Вестерн Юнион”, 13) “Золотая Корона”, 14) “Privat Money”, 15) “Аверс”, 16) “The Money”, 17) “BTF-SOUZ”, 18) “Xpress Money”

- Акча которуулардын көрсөткүчтөрү кандай болууда?

- Эгерде статистикага токтоло турган болсок, 2014-жылы жалпы суммасы 123,7 млрд сомду түзгөн 6,7 млн акча которуулар (бул көрсөткүчтү 2013-жылга салыштырганда, салык жактан алганда 2,3 пайызга, суммасы 5,84 пайызга жогорулаган) болду. 2014-жылы которуулардын жаңы саны 0,4 миллионго, суммасы 32,6 млрд сомго жеткен (бул көрсөткүчтөр 2013-жылга салыштырганда, сан жагынан 11,0 пайызга жана суммасы жагынан 5,76 пайызга көбөйгөн).

Маектешкен
Абдимухтар АБИЛОВ